

Проблеми сімейних взаємин як можливі причини вживання наркотичних речовин і скоєння суїциду.

Сидорик Юрій Романович

викладач кафедри психології та соціології освіти

Івано-Франківського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

Ключові слова: суїцид, суїцидальна поведінка, вживання наркотичних речовин, проблеми у сім'ї.

Актуальність. У 90 роках XX століття помічено сталу тенденцію зростання кількості самогубств у країнах, які утворились після розпаду СРСР, а також в Ізраїлі, Канаді, Нідерландах, Австрії, Новій Зеландії, Шотландії, Фінляндії, Польщі, Японії [6.;8].

Протягом двох останніх десятиліть в Україні, зокрема, на Прикарпатті також зафіксовано збільшення кількості завершених суїцидів та суїцидальних спроб. Так, за даними обласного управління статистики, в результаті скоєння самогубства в 2001 році загинуло 190 осіб (13,4 на 100 тис. населення), що в 1,6 рази більше, ніж у 1990 році. Значна кількість таких випадків, як показують спеціальні дослідження, пов'язані із вживанням наркотичних речовин.

Так, як вказують А.Г.Амбрумова та Є.А.Чуркін, 50% суїцидантів реалізують своє рішення про самогубство в стані алкогольного сп'яніння. Важливим також є те, що за даними ВООЗ від 40 до 60% аутоагресивних дій здійснюються особами, які зловживають алкоголем [1;3]. Схожі результати наводять також і інші дослідники [2,3,5].

Зважаючи на те, що вживання алкоголю та наркотиків підвищує ризик здійснення суїциду, однією із стратегій профілактики вчинення самогубств можуть бути заходи, спрямовані на попередження залежності від наркотичних речовин. Це зумовлює необхідність врахування можливих чинників, які спричиняють вживання наркотиків та алкоголю і які, в свою чергу, опосередковано є причиною аутоагресивних дій серед наркозалежних. Як зазначають вітчизняні та зарубіжні дослідники, одним із таких чинників є проблеми в сімейних стосунках (конфлікти, недоброзичливе ставлення, матеріальна залежність тощо).

Мета дослідження: виявити значимість проблем у сімейних взаєминах в розвитку залежності від наркотичних речовин та здійсненні суїциду.

Предмет дослідження: проблеми у сімейних взаєминах як психологічний чинник розвитку залежності від наркотичних речовин та здійснення суїцидальної поведінки.

Гіпотеза: проблеми у сім'ї є одним із основних усвідомлених мотивів вживання наркотичних речовин та здійснення суїциду.

Вивченню причин вживання наркотичних речовин та здійснення суїциду було присвячено широке коло наукових робіт.

В дослідженні А.А.Кірпи́ченко і І.В.Мандрі́к серед найбільш типових причин зловживання алкоголем 32,3% обстежених жінок і 17,1% обстежених чоловіків називали конфлікти в сім'ї. Ф.Ф.Гордеєня вказує, що головною причиною алкоголізації є психогенії (69,7%). Особлива роль серед них належить конфліктам в особистому (сімейному) житті.

Розпад сім'ї в результаті пиятики чоловіка, самотність після розлучення також створюють психічні стани, які спонукають до вживання алкоголю. Проведені в цьому напрямку дослідження показують, що серед жінок, які хворі на алкоголізм, число розведених і вдів складає від 25 до 40%. До 75% жінок, хворих на алкоголізм, мали або мають чоловіків з таким самим діагнозом; важливо, що більше ніж у 25% таких жінок батько також був хворий на алкоголізм [3;53].

Б.М.Гузіков і А.А.Мейрона́н під час опитування хворих жінок прийшли до висновку, що причинами можливого рецидиву хвороби є: (1) вплив алкогольного оточення, (2) сімейні конфлікти, (3) особиста невлаштованість, (4) самотність, (5) уникнення труднощів у спілкуванні, (6) полегшення щодо налагодження сексуальних контактів, (7) покращення самопочуття, (8) використання зриву для досягнення вигоди та ін. При цьому автор зазначає, що перераховані мотиви зловживання алкоголем у жінок і чоловіків майже не відрізняються [3;63].

Поряд з цим, у перерахованих вище дослідженнях виявлені причини зловживання алкоголю можуть розглядатися в контексті несприятливих сімейних умов, в яких знаходились хворі-реципієнти. А це значно збільшує відсоток проблемних стосунків у сім'ї, які можуть стати причинами вживання алкоголю та

наркотиків. Відомо, що в системній сімейній терапії будь-яка поведінка, включаючи різного роду проблеми і симптоми, які розглядаються як спосіб встановлення та підтримки послідовних стереотипів. Такі симптоми періодично повторюються і їх дія забезпечує підтримку рівноваги в сімейній системі та дозволяє сім'ї еволюціонувати від однієї стадії розвитку до іншої. Виявлення такої регулюючої функції симптому вважається важливішою, ніж власне проблемна поведінка [7; 18].

При терапії пияцтва та аутоагресивної поведінки такі симптоми також розглядаються в контексті сімейних систем людей, на корекцію поведінки яких спрямований запит з боку родичів або них самих [4, 8]. Члени сім'ї, яким властиві проблеми, викликані зловживанням алкоголю розглядаються у сімейній терапії як такі, що виявляють деструктивні форми поведінки в залежності від поведінки інших.

Таким чином, вживання наркотичних речовин та суїцидальна поведінка можуть бути розглянуті в контексті поведінки “нормальних” членів сім'ї, які певним чином сприяють вибору іншим членом сім'ї деструктивних форм поведінки.

Серед причин здійснення власне аутоагресивної поведінки, на думку дослідників, також значне місце належить сімейним проблемам суїциданта, і, перш за все, негативним ставленням до нього інших членів сім'ї [1,2,6].

Протягом двох минулих десятиліть вітчизняними вченими вивчалась мотивація зловживання алкоголю та суїцидальної поведінки. Дослідження таких мотивів залишається і на сьогодні одним із найважливіших дослідницьких завдань, зумовлених сучасним станом соціально-економічного розвитку українського суспільства.

Методика та організація дослідження. З метою виявлення усвідомлених мотивів вживання алкоголю нами було проведено анонімне анкетне опитування 48 хворих (6 жін., 42 чол.), яким виставлявся діагноз: розлади психіки та поведінки внаслідок вживання алкоголю. Місце проведення дослідження – Івано-Франківський обласний наркологічний диспансер. На момент обстеження хворі

отримували переважно медикаментозне лікування. Вік хворих – від 19 до 52 років.

Під час проведення дослідження реципієнтам було запропоновано відповісти на п'ять запитань анкети відкритого типу. Отримані відповіді було опрацьовано з допомогою контент-аналізу.

Результати дослідження. До числа основних причин вживання хворими алкоголю слід віднести: (1) проблеми (конфлікти) в сім'ї та в стосунках закоханих – 22 (45,8% від загальної кількості опитаних), (2) проведення часу з друзями – 13 (27%), (3) могоричі на роботі – 10 (20,8%), (4) родинні святкування – 9 (18,75%), інші – 11 (22,9%).

До причин можливого повторного вживання алкоголю після виписки з лікувального закладу хворими було віднесено: (1) смерть когось із родичів (мами) або конфлікт з мамою – 15 (31,25%); (2) ситуації відпочинку з друзями – 10 (20,8%); (3) інші причини – 14 осіб (29,1%).

Кількість хворих, які назвали причиною вживання алкоголю або можливого рецидиву захворювання після завершення лікування, є проблеми, які стосуються їхньої сім'ї – 25 (52%). З них 8 (16%) хворих вказують на конфлікт з матір'ю, 10 (20,8%) – конфлікт з дружиною або чоловіком, не диференціюють сімейних проблем – 10 (20,8%) хворих.

За результатом дослідження 12 осіб (25% з числа опитаних) – звернулись в ОНД з власної ініціативи; 29 (60,4%) – на прохання інших членів сім'ї (в основному матері – 14 (29,5%), дружини або чоловіка – 10 (20,8%), брата чи сестри – 10 (20,8%)). Все це є яскравим свідченням наявності проблем не лише у самого хворого, а й в інших членів його сім'ї.

Важливо зазначити, що (за словами лікарів-ординаторів) члени сім'ї лише в окремих випадках звертаються в медичні установи для корекції стосунків у сім'ї, які виникають в зв'язку з алкоголізмом або опійною залежністю в одного з членів сім'ї.

З метою встановлення мотивів здійснення власне суїцидальних дій нами було узагальнено результати досліджень професора М.В.Миколайського (Прикарпатський університет імені Василя Стефаника), що проводились в 1999-

2000 роках. Було опитано 130 осіб, які здійснили спробу суїциду і були госпіталізовані в реанімаційне відділення обласної психоневрологічної лікарні (48% – чоловіки, 52% – жінки). Матеріали вивчення показали, що 25 осіб (19,2%) вживали алкоголь перед здійсненням суїцидальної спроби.

59 осіб (45,3%) дали відповідь на запитання про причини здійснення ними суїцидальної спроби (з них – 5 чоловіків, 54 – жінки). Результати дослідження подано в таблиці №1.

Таблиця №1.

Динаміка здійснення суїцидальних спроб в залежності від віку, мотивування та вживання алкоголю

Вік суїцидантів	кількість суїцид., які дали відповідь на запитання про мотиви суїциду	Вжив. алког.	Проблеми в сім'ї					Інші мотиви
			Абс. число і % з загальної кількості			% з вік. групи		
			заг. кільк./ % із заг. кільк. опит.	чолові- ки	вжив. алког.	% із числ. осіб, які назвали причину с.	чолові- ки	
До 20 років	23	0	13 (10%)			56,5%		10
21-30	14	5	9 (6,9%)		3	64,2%		5
31-40	12	3	10 (7,6%)	1 (0,76%)	3	83,3%	8,3%	2
41-50	6	2	5 (3,8%)		1	83,3%		1
51-80	4	0	1 (0,76%)			25%		3
сума	59	10	38 (29,2%)		7	64,4%		21

Обговорення результатів дослідження. Одержані результати показують, що 64,4% суїцидальної мотивації пов'язані з проблемами стосунків в сім'ї суїцидантів. Інші мотиви мають значно менші показники. Так 7 із 10 осіб, які вживали алкоголь перед здійсненням суїцидальної спроби мотивували її проблемами в сімейних стосунках.

Мотивування вживання алкоголю майже кожного другого хворого також стосуються проблем і конфліктів з іншими членами сім'ї. Це дещо більше від вищенаведених результатів досліджень минулих десятиріч. Значна кількість таких причин, про які можна судити на основі висловлювань опитаних хворих – це нерозв'язані проблеми у стосунках з матір'ю та дружиною або чоловіком.

Виявлені тенденції свідчать про високу значимість вказаних мотивів для вживання алкоголю та здійснення суїцидальних дій.

Висновки.

1. Проведені дослідження дають змогу констатувати, що проблеми сімейних взаємин посідають значне місце серед можливих причин вживання наркотичних речовин та здійснення суїциду. Це дозволяє висунути припущення про можливість існування також інших спільних психологічних чинників, які знаходяться в основі формування залежності від алкоголю та суїцидальної поведінки.

2. Значна кількість проблем у сім'ї, які є причиною вживання алкоголю, стосуються нерозв'язаних проблем у стосунках з матір'ю, дружиною або чоловіком. Розуміння суті цих проблем та їх корекція можуть сприяти профілактиці зловживання алкоголю та здійснення суїциду.

3. При звертанні родичів людей, хворих на алкоголізм, простежується намагання розв'язати "проблеми" через спрямування хворого в спеціалізовані медичні заклади. Разом з тим, родичі майже ніколи не звертаються за психологічною допомогою для себе. Тому включення родичів в терапевтичний процес, а також корекція наявних у них проблем, які виникають внаслідок зловживання алкоголю членами сім'ї, є одним із дієвих факторів підвищення ефективності лікування залежності від алкоголю та попередження аутоагресивної поведінки.

Література.

1. Амбрумова А.Г., Чуркин Е.А. Клиника и профилактика аутоагрессивного поведения при алкоголизме: Метод. рекомендации.—М., 1980.—16 с.
2. Гельдер М., Деннис Гет, Ричард Мейо. Оксфордское руководство по психиатрии. — Т. 2. — К.: Изд-во "Сфера", 1997. — 435 с.
3. Гузиков Б.М., Мейронян А.А. Алкоголизм у женщин. — Л.: Медицина, 1988. — 224 с.
4. Маданес К. Стратегическая семейная терапия /Пер. с англ. Т.В.Снегирёвой. — М.: Независимая фирма «Класс», 1999. — 272 с.

5. Миколайський М.В., Москалець В.П., Орбан-Лембрик Л.Е. Суїцид і алкоголь //Збірник наук. праць: філософія, соціологія, психологія.—Івано-Франківськ: Вид-во “Плай” Прикарпатського ун-ту, 2002.—Вип. 5.—Ч. 1.—276 с.
6. Психологія суїциду: Навчальний посібник /За ред. В.П.Москальця.—Київ—Івано-Франківськ: “Плай”, 2002.—260 с.
7. Пэпп П. Семейная терапия и её парадоксы /Пер. с англ. В.П.Чурсина. – М.: Независимая фирма «Класс», 1998. – 288 с.
8. Шерман Р., Фредман Н. Структурированные техники семейной и супружеской терапии: Руководство /Пер. с англ. А.З.Шапиро. – М.: Независимая фирма «Класс», 1997. – 336 с.

Y. Sydoryk

This article deals with the drug habit and alcoholism. The reasons of using drugs and committing suicide are analysed in it. The generalized results of questioning the alcoholic patients are introduced in this article. The summarized results of questioning the persons who committed suicide are reflected there. The author singles out the main motives of using alcohol and committing suicide. The family problems concerning the alcohol dependence and committing suicide are emphasized by the author of the article.

Key words: suicide, suicide conduct, using of drugs, the family problems or the problems in the family.

Ю.Р. Сидорик

В статье рассматриваются и анализируются причины употребления наркотических веществ и совершения суицида. Представлено обобщённые результаты опроса больных на алкоголизм и обобщение результатов опроса лиц, которые совершили суицидальную попытку. Выделено основные мотивы употребления алкоголя и совершения суицидальных попыток. Выделено роль проблем в семье в развитии зависимости от алкоголя и совершения суицида.

Ключевые слова: суицид, суицидальное поведение, употребление наркотических веществ, проблемы в семье.